17 Nisan ve Küçük Yeni Dünya

Bütün kurumlar eskir ve dökülürken, Cumhuriyet'in pek çok ilkesi/ önermesi ve uygulaması kesin ya da tartışmalı olarak reddedilirken nasıl oluyor da Enstitü'nün önerdikleri hala düşünmeye devam etmek için bir platform oluşturabiliyor?

Akın Atauz

24/04/2021

aatauz@yahoo.com

Paul Klee'*nin bir tablosu var:* ***Angelus Novus****. Uçan bir melek... Yalnız, meleğin yüzü geçmişe, sırtı geleceğe dönük. Geçmişten, geçmişin yıkıntılarından, bir fırtına esiyor ve onu, sırtına döndüğü geleceğe doğru sürüklüyor.* ***Walter Benjamin****, "tarih kavramını Klee'nin bu tablosu ile canlandırıyor, "ilerleme dediğimiz bu fırtınadır" diyor. Ona göre, bizim bir takım hadiseler zinciri olarak gördüğümüz geçmişi, "tarih" yekpare bir yıkıntı olarak görür. Benjamin için "tarih", bugünde, şimdiki zamanda geçmişin izlerini aramak değil, geçmişin yıkıntılarında bugünün izlerini keşfetmektir. Bu nedenle Benjamin, efsanevi kitabı* ***Pasajlar****'da, Baudelaire'i ve modernizmin izlerini, 1850'lerde Haussmann'ın yerle bir ettiği Paris harabelerinde, pasajların yıkıntıları arasında keşfeder. (Ali Artun /Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi)*

17 Nisan, **Köy Enstitüleri**'nin kuruluş ve anma günü. Başka hiçbir okulun/ üniversitenin kuruluş yıldönümünü anmıyoruz, ama Köy Enstitüleri'ni anmaya devam ediyoruz. Üstelik çoktan kapatılmış ve çoktan tarihe gömülmüş olduğu halde... Tarihe gömülmüş,

ama geçip-gitmemiş. Onunla ilgili tartışma sönümlenmemiş. Söylenecek söz bitmemiş. Bir enstitü olarak yok ama yarattığı anlam ve üstelik giderek değişen dönemlere, teknolojilere ve yaşama biçimlerine göre yeniden filizlenebilecek, taze sürgünler verebilecek bir anlam olması; düşüncenin ve onun arkasındaki kuramın, geleceğin toplumunun biçimlenmesinde öğrenme, eğitim, bilmek ve eylemek, yaşamı eleştirel bir biçimde değerlendirmek ve her zaman baştan ele alarak yeniden kurabilme arayışı bakımından bu anlamı yeniden düşünmek isteği ve iradesi hala yeni, taze ve canlı.

Bütün kurumlar eskirken ve dökülürken, Cumhuriyet'in pek çok ilkesi/ önermesi ve uygulaması kesin ya da tartışmalı olarak reddedilirken nasıl oluyor da Enstitü'nün önerdikleri hala düşünmeye devam etmek için bir platform oluşturabiliyor? Sanırım bu soruya çok farklı yanıtlar verilebilir. Hatta daha en başta "böyle bir platform oluşturduğu da nereden çıkıyor?" denilebilir.

Köy Enstitüleri Türkiye'nin ilk 'modern'i

Böyle küçük bir yazıda, Enstitüleri kesin bir unutulmuşluğa ya da ret kategorisine göndermek isteyenleri ikna edecek bir şey söylenmesi zor. Ancak bu tartışmaya hala istekle bakabilecek bir grup için yeni/ yenileyici sözlerle/ savlarla bir denemeye girişmek yine de olası... O zaman, bazı satırbaşlarını yazmaya başlayabiliriz:

Köy Enstitüleri'nin, **Cumhuriyet Türkiye**'sinin başlangıcından bugüne kadar, ama en azından 1950'lere kadar geliştirmiş olduğu gerçekten ilk ve tek modern olduğu söylenebilir. Bu savın anlaşılır olabilmesi için "modern" ve "Türkiye modernleşmesi" üzerinde yaratılmış müthiş geniş bir literatüre başvurmak gerekiyor. Ancak bu basit bir yazı... Bu nedenle, TC'nin kurmuş olduğu ilk ve tek modernin Enstitüler olduğu savını destekleyen düşüncenin ana yapısını, onun eğitim/ kırsal toplumda eğitim bakımından gerçekten özgün, kendinden önceki birçok ütopyadan ve eğitim kuramından esinlenmiş ve onların bilgisini özümlemiş olmakla birlikte özgün bir kurum olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

1920'lerin sonunda önce **Almanya**'da, sonra bütün **Batı Avrupa**'da, daha sonra da bütün dünyada devam eden **Bauhaus Tasarım Okulu** deneyiminin anlamı üzerine tartışmalar sanırım bugünlere kadar geliyor. 1930'ların sonlarında Köy Enstitüleri de bu tartışmadan çok etkilenmiş ve bu kuramdan çok yararlanmış olmakla birlikte, diğer pek çok Cumhuriyet kurumundaki yaklaşımdan farklı olarak, ne onun basit bir taklidi, ne de doğrudan yapılmış bir "tercümesi"... "Modern"in içindeki söyleşide/ tartışmada yerini alıyor, ancak kendine özgü bir söz ve akıl, kimlik arayışındaki tavrını da koruyor.

2020’lerde ise, bir yandan iklim değişikliğinin kıra ve kente getirmekte olduğu özgün nitelikler ve gereklilikler, bir yandan bütün dünya toplumlarının nerdeyse boğulurcasına içine gömülmüş olduğu neo-liberal dünya kapitalizminin ölümcül sorunları, bunlarla mücadelede inanılmaz kararsızlıklar ve ikircikler içindeki toplumların yapısal durumu, ekonomi-politiği ve değer dünyaları vb. tam olarak bir çıkmaz/ bir sürdürülemezlik durumunu gösteriyor.

Başka türlü bir öğrenme ve eğitim ihtiyacı

Diğer yandan daha küçük ve sade, tüketimci olmayan, yeteri kadarıyla yetinen ve kendi gereksinimleri için kendi üretebileceklerini (ve bu ürünlerin sahip olması gereken özellikleri) önemseyen, daha barışçı ve özverili/ özgeci toplumunu demokratik ve olabildiğince katılımcı bir biçimde kurabilmek için arayışın, en azından tartışmanın usulca sürmekte olduğunu kabul edebiliriz.

Ancak bu yenidünya için, öğrenmemiz ve bilmemiz gereken pek çok şey var. Toprak ne? Su ne? Hava ne? İklim ne? Mülkiyet ne? Kamusal alan ve kamusal mal ve hizmetler ne? Özgüven ve gerektiği kadarla yetinmek ne? Kendi problemlerine kendisinin çözüm üretme arayışı ne? Sahip olunan teknolojiyi abartmadan ve bizi boğmasına izin vermeden uygun biçimde kullanmak ne? Gerekiyorsa kendi teknolojilerini ve kendi yöntemlerini tasarlamak ve üretebilecek bir güvene sahip olmak ne? Birey ve toplum ne? Dayanışma, kız ve erkek kardeşliği ne? Eşitlik ne? Özgürlük ve özgür bireyler/ özgür toplumlar ve özgürlüklerin hem sonsuzluğu hem de birlikteliğin gerekliliklerıyle uyumlu

olması ne? Müşterekler ve kolektif üretimler, kamusal ölçek ve kamusal yararlar ne? Hiyerarşi ve bürokrasi ne?

Bu soruları çoğaltabiliriz. Ancak, eğer bu çöküntü toplumundan çıkabileceksek, yeni bir dünyaya ve yeni bilgiye ve yeni bilgileri edinebilmek için başka türlü öğrenme süreçlerine, kurumlaşmış veya kurumlaşmamış eğitimlere ihtiyacımız olacağı kesin... Ama bunu nasıl yapacağız? Bu arayışta Köy Enstitüleri yararlanılabilecek bir kaynak olabilir mi?

Belki bunun için "hala 'moderne' ne gerek var?" eğer varsa da "neden doğrudan, Bauhaus ilkelerine ve deneyimine/ atölyelerine bakmıyoruz?" denilebilir. Bu tartışmayı önemsemekle birlikte, Köy Enstitüleri'nin bu toplum (özellikle doğrudan üreticiler) için uyarlanmış olmasının ve toplumun çok çeşitli kesimleri için sınanmış ve doğruları/ yanlışları ile kuramsal kazanımlar sağlanmış olması bakımlarından bazı avantajlara sahip olduğunu görmezden gelemeyiz.

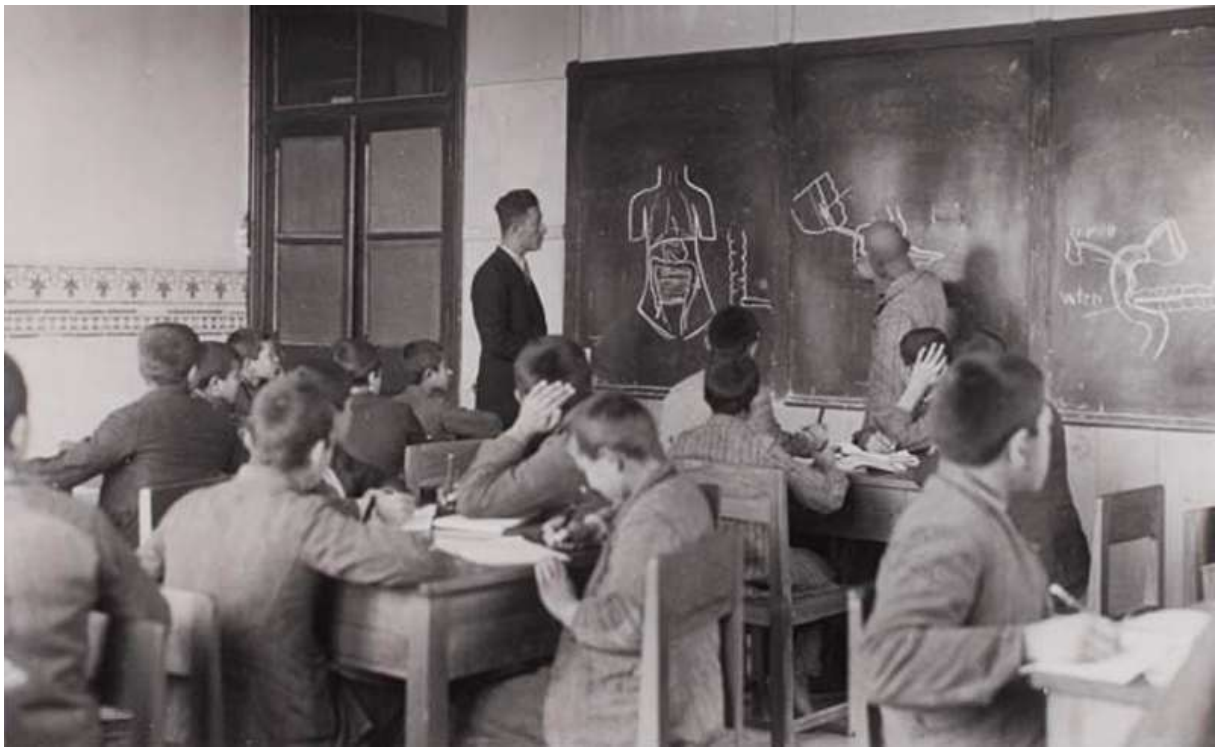

Asıl sorun belki “modernin” doğasındaki otoriterlik ve disiplin, şaşmaz standart ve katılık yerine demokrasiyi/ katılımcı ve çoğul anlamada hiç kimseyi yalnız bırakmayan ve yabancılaştırmayan demokrasiyi, bu öğrenme ve bilme deneyimleriyle aynı potada nasıl eritebileceğimiz olacaktır.
Bunun kolay ve hemen üstesinden gelinebilir bir sorun olmayacağı açıkça görülüyor.
Peki, olanaksız mı?
Belki değil.
Ama bunun için, yoğun tartışmalara ihtiyaç var.

Akın Atauz